

Water stijgt op gemeentelijke agenda

ADAPTATIE KLEURT STEDEN GROEN

De in maart gekozen gemeentebesturen moeten vol aan de bak als het gaat om waterbeleid. De lange, hete, droge zomer was voor wie nog niet wakker was een wake-up call. Hoe houden we droge voeten, hoe gaan we om met langdurige droogte en wat doen we tegen hittestress? H₂O peilde bij gemeenten, de Vereniging van Nederlandse Gemeenten en de Unie van Waterschappen hoe hoog het water op de agenda staat.

DORINE VAN KESTEREN EN CORIEN LAMBREGTSE
BEELD HOLLANDSE HOOGTE, ISTOCKPHOTO E.A.

A

Foto David Rozing / Hollandse Hoopje

'DE VRAAG IS WIE DE KOSTEN GAAT BETALEN, HET WATER WORDT ONVERMIJDELIJK POLITIEKER'

Waterplein Benthemplein, Rotterdam

Misschien was de afgelopen zomer wel de beste waarschuwing die gemeenten konden krijgen. Water moet niet alleen worden tegenhouden, maar ook vastgehouden. En gemeenten hebben daarbij een cruciale rol.

De afgelopen maand heeft de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) een analyse gemaakt van de coalitieakkoorden die na de gemeenteraadsverkiezingen van maart zijn gesloten. Daarbij is ook specifiek naar het waterbeleid gekeken. Volgens Ed Anker, woordvoerder namens de VNG-commissie Ruimte, Wonen en Mobiliteit, besteedt de helft van de gemeenten in de akkoorden concreet aandacht aan klimaatadaptatie. "Dat is een mooie score gelet op het feit dat het Deltaplan ruimtelijke adaptatie nog maar een jaar geleden is gepresenteerd en iedereen zoekende was." Uit de VNG-analyse kan ook worden afgeleid dat voor de helft van de gemeenten geldt dat onduidelijk wat ze aan waterbeleid doen, omdat ze er in hun coalitieakkoord niets over schrijven. Betekent niet benoemen geen beleid? Er zijn gemeenten die het waterbeleid niet apart omschrijven, omdat het al staand beleid is, aldus Anker. Zoals in Zwolle, waar Anker zelf wethouder is. "Deze zomer was een wake-up call. Iedereen is er nu wel van doordrongen dat we in deze bestuursperiode werk moeten maken van klimaatadaptatie. Veel gemeenten hebben al een stresstest gedaan om de knelpunten rond water in kaart te brengen of zijn bezig om die uit te voeren. Op basis daarvan zal een adaptatiestrategie worden gemaakt. Elke gemeente moet haar eigen aanpak kiezen. Zeker in verstedelijkte en dus kwetsbare gebieden, waar weinig ruimte is voor groen. Daar zijn innovatieve en creatieve oplossingen nodig."

Die oplossingen zullen geld kosten. Anker: "Het budget voor het onderdeel ruimtelijke adaptatie in het Deltaprogramma is nog maar een fractie van wat er naar het onderdeel dijkverzwaring gaat. Er wordt heel veel geld geïnvesteerd in grootschalige projecten. De komende jaren zal er ook geld moeten komen voor kleinere, lokale oplossingen in het kader van klimaatadaptatie."

Geen incident

"De alarmbel is deze zomer afgegaan", zegt ook Hans Oosters, voorzitter van de Unie van Waterschappen. "Mensen hebben nu voor het eerst echt gezien dat de klimaatverandering effect heeft en tot overlast en schade kan leiden. De effecten van de klimaatverandering die we pas voor 2050 hadden voorspeld, blijken zich nu al voor te doen. Dat was geen incident, we zullen hier structureel rekening mee moeten houden. De waterschappen zien dat gemeenten zich er meer van bewust zijn geworden dat ze actie moeten ondernemen. Er moet heel wat achterstallig onderhoud worden >

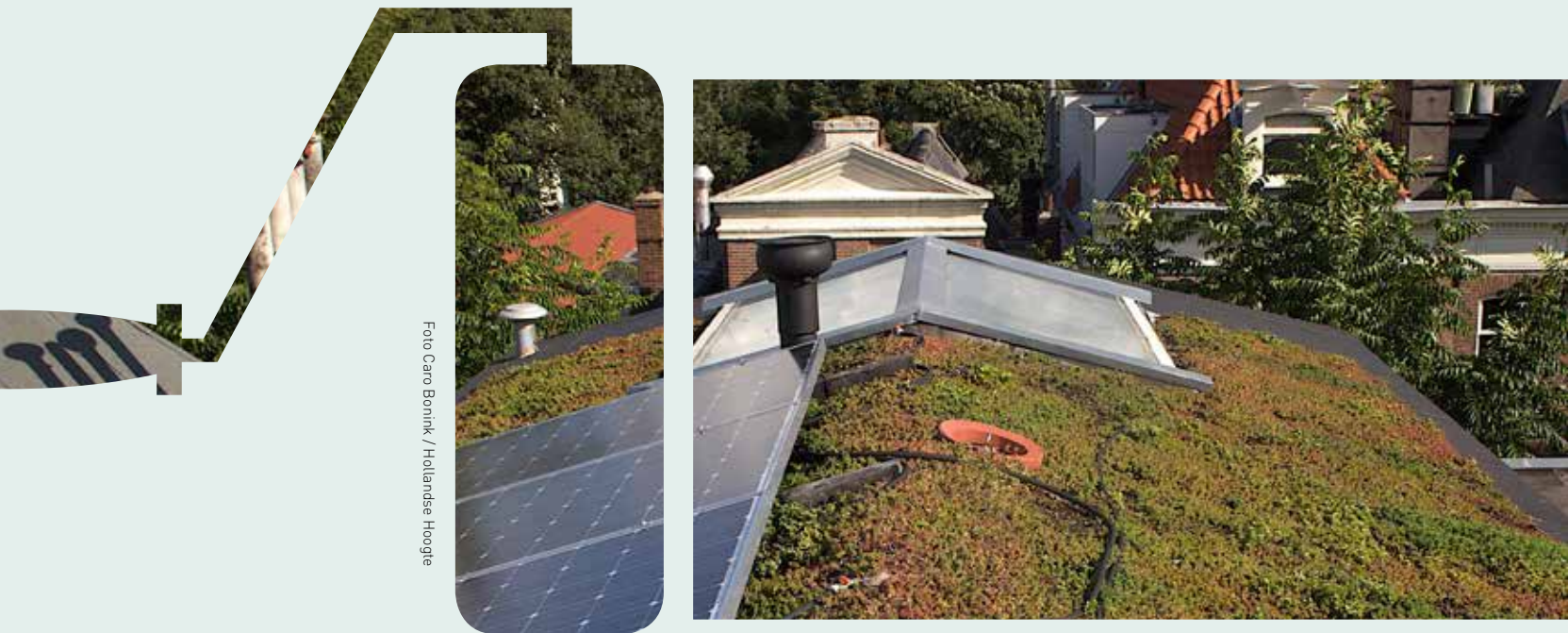

Foto Caro Bonink / Hollandse Hoogte

ingehaald. Want we lopen al achter de feiten aan.”

Toch is Oosters niet heel erg ongerust. Hij constateert dat er inmiddels overal intensieve contacten zijn tussen gemeenten en waterschappen, vooral naar aanleiding van de stresstesten die door gemeenten worden uitgevoerd “De ene gemeente is er verder mee dan de andere, maar het beeld als geheel is positief. Gemeenten zijn volop bezig om hun waterbeleid aan te scherpen.”

Zijn zorg ligt misschien wel meer bij het Rijk dan bij de gemeenten. “Gemeenten en waterschappen investeren al miljoenen in de verduurzaming van Nederland. Het Rijk moet eveneens over de brug komen. Dat signaal zal ook bij anderen investeringen uitlokken.”

Politieke keuzes

Inmiddels is op Prinsjesdag bekend geworden dat het Rijk aanvullend op het lopende stimuleringsprogramma € 20 miljoen uittrekt om decentrale overheden te ondersteunen bij onder andere de uitvoering van stresstesten en risicodialogen. Die middelen worden vanuit het Deltafonds voor 2019 en 2020 beschikbaar gesteld.

Volgens Anker werken VNG, het Interprovinciaal Overleg, de Unie van Waterschappen en het Rijk momenteel samen aan een bestuursakkoord over klimaatadaptatie en verdere afspraken over financiering. Verder zal de VNG-commissie Ruimte, Wonen en Mobiliteit een bestuurlijk netwerk opzetten om kennis, ervaringen en ideeën rond klimaatadaptatie

‘HELFT VAN DE GEMEENTEN BESTEEDT CONCREET AANDACHT AAN KLIMAAT- ADAPATIE, DAT IS EEN MOOIE SCORE’

te delen. Anker: “Gemeenten hebben elkaar nodig, want we staan nog maar aan het begin van de oplossingen voor dit vraagstuk.”

De problemen zijn overigens niet voor 100 procent op te lossen, waarschuwt Oosters. “Dat is financieel gewoon niet haalbaar. Er moeten financiële en dus ook politieke keuzes worden gemaakt. Waar worden de beschikbare middelen voor ingezet? Wat kunnen burgers en bedrijven zelf doen en waar zorgt de gemeente voor?”

Tot nu toe was ‘water’ geen onderwerp van politieke discussie. Iedereen was immers voor waterveiligheid. Maar dat gaat volgens Oosters veranderen. “Er moeten keuzes worden gemaakt in de investeringen, net als bij de energietransitie. De vraag is wie de kosten gaat betalen. Daarover zullen gemeenten met burgers in gesprek moeten. Het water wordt onvermijdelijk politieker.”

**Mike van der Geld ('s-Hertogenbosch):
'Subsidie voor groene daken'**

Steen moet zoveel mogelijk plaatsmaken voor groen, zo meldt het coalitieakkoord van 's-Hertogenbosch. "Klimaatadaptatie is geen zaak voor de gemeente alleen, maar ook voor burgers, publieke instellingen en bedrijven. In de communicatie gaan we dan ook een tandje bijzetten om de inwoners bewust te maken van de neerslag- en hitteproblematiek", zegt D66-wethouder Mike van der Geld.

Particulieren kunnen subsidie krijgen om hun dak te vergroenen. Een mooi voorbeeld is de wijk Kattenbosch in Rosmalen, waar bewoners zelf met subsidie van de gemeente en het waterschap 65 plantendaken – 2000 vierkante meter – hebben aangelegd. "Wat die groene daken aan regen vasthouden, komt niet gelijktijdig in het riool."

Ondernemers komen niet in aanmerking voor dergelijke subsidies. "Die proberen we tot vergroening te bewegen door hen te wijzen op de voordelen: minder wateroverlast en dus minder potentiële bedrijfsschade." De gemeente zelf heeft het voornemen om het aantal bomen dat jaarlijks in de stad wordt aangeplant, te verdubbelen.

De hittestresstest is in 's-Hertogenbosch nog in de verkennende fase; de stresstest voor wateroverlast door hevige neerslag is al achter de rug. "Op basis daarvan hebben we de risicolocaties in het hemelwaterstelsel aangepast." De groen- en waterafspraken van het college komen vanaf volgend jaar te staan in het klimaatjaarverslag. "Daarin zijn ook onze energiebesparende maatregelen opgenomen. Het verslag is een stok achter de deur; een manier waarop het gemeentebestuur verantwoording aflegt aan de raad."

**Cora-Yfke Sikkema (Haarlem):
'Historische watergangen terugbrengen'**

Haarlem heeft in het onderhandelingsakkoord een prominente plek ingeruimd voor klimaatadaptatie, aldus wethouder Cora-Yfke Sikkema (GroenLinks).

Het vorige stadsbestuur heeft in 2017 een klimaatadaptatie-agenda opgesteld met vele mogelijke maatregelen. Denk aan het aanleggen van wadi's, het vervangen van stenen en asfalt door groen, het planten van extra bomen, het afkoppelen van de hemelwaterafvoer van de riolering en het graven van nieuwe singels en vaarten. Sikkema: "We gaan serieus onderzoeken of aan de oostkant van de stad een aantal historische watergangen kunnen worden teruggebracht." Wanneer welke maatregelen worden uitgevoerd, stellen het nieuwe college en de raad dit jaar vast. Uiteindelijk wil de stad in 2050 'zoveel mogelijk' klimaatbestendig zijn.

Haarlem heeft al in 2016 een stresstest laten uitvoeren. Hieruit blijkt dat de stad te maken krijgt met hitteoverlast, droogte en een teveel aan water bij hevige regenval. Vooral in het centrum en in de meest verdichte en versteende wijken. "We hebben stresstestkaarten voor bijvoorbeeld water op straat, stroombanen, hittestress, droogte en grondwaterstanden. Dit jaar en volgend jaar brengen we alle beschikbare informatie samen in één digitale atlas. Dit maakt het mogelijk om de gevolgen van klimaatverandering voortaan standaard mee te nemen bij ieder ruimtelijk plan."

De komende jaren gaat het stadsbestuur 'actiever communiceren' om de inwoners en ondernemers bewust te maken van de gevolgen van de klimaatverandering en hun te laten weten wat ze zelf kunnen doen. "70 Procent van de ruimte in de stad is in eigendom van particulieren, bedrijven, woningcorporaties en vastgoedontwikkelaars. De gemeente kan het dus niet alleen."

'DOEL IS STRATEN EN PLEINEN BETER BESTAND MAKEN TEGEN EXTREME NEERSLAG'

Thomas Klomp (Hoogeveen): 'Klimaat onderdeel van ruimtelijke plannen'

Het stadscentrum in Hoogeveen ondergaat de komende tijd een metamorfose. "Doel is dat de straten en pleinen beter bestand worden tegen extreme neerslag", zegt Thomas Klomp, adviseur klimaatadaptatie in Hoogeveen.

Klimaatadaptatie is in Hoogeveen een vast aandachtspunt geworden bij de ontwikkeling van ruimtelijke plannen. "Het is een nieuwe manier van denken. Burgers en bedrijven hebben een eigen verantwoordelijkheid, maar de gemeente wil zelf het goede voorbeeld geven. Bijvoorbeeld door een aantal watergangen met elkaar te verbinden. Ook komen er nieuwe parkeerpleinen die kunnen fungeren als tijdelijke waterberging." Daarnaast wordt het nu nog gemengde rioleringsstelsel aangepast. "We gaan naar een systeem met twee aparte buizen voor afval- en regenwater of juist een systeem met één buis, waarbij het hemelwater bovengronds via de goot naar de straat wordt afgevoerd."

De nieuwe coalitie gaat ook door met het ingezette 'afkoppelbeleid' om regenwater zoveel mogelijk buiten het rioleringsstelsel te houden. "Bij nieuwbouw, renovatie en herinrichting van wijken worden zoveel mogelijk regenpijpen, daken en straatkolken afgekoppeld van het riool. In 2019 doen we dit in een gebied van circa 4 hectare in het centrum; in de rest van de stad gebeurt dit in een periode van vijftien tot twintig jaar." Veel gemeenten zijn in de ban van stresstest, merkt Klomp. Maar volgens hem is klimaatadaptatie veel meer dan water alleen. "Hoogeveen kijkt, samen met vijf regiogemeenten en het waterschap in werkverband Fluvius, niet alleen naar water, maar ook naar ruimtelijke ordening, groen, grijs, verkeer en bestuur. Zonder zo'n brede basis hebben adaptieve maatregelen geen zin."

Foto Peter Hiltz / Hollandse Hoogte

Elly van Wageningen (Lelystad): 'Gunstige positie met veel groen en water'

De ambitie van Lelystad is om 2050 volledig klimaatbestendig en water-robust te zijn. "In Flevoland hebben we een klimaatadaptatie-overleg opgericht. De afspraak is dat alle gemeenten in de provincie de stresstest voor de zomer van 2019 uitvoeren. De uitkomsten hiervan bepalen hoe onze fysieke leefomgeving er de komende jaren uit komt te zien", zegt wethouder Elly van Wageningen (ChristenUnie).

Lelystad heeft volgens haar een relatief gunstige positie. "Lelystad is niet organisch gegroeid, maar ontworpen met veel groen en water. De stad kent ook veel huizen met ruime, groene tuinen. Een ander voordeel is dat Lelystad al een stelsel van dubbele riolering heeft, dat beter in staat is om extreme buien te verwerken."

Met een uitgekiende communicatiestrategie wil het stadsbestuur burgers, ondernemers en maatschappelijke organisaties oproepen om nog meer te vergroenen. "Lelystad werkt bijvoorbeeld samen met Landschapsbeheer Flevoland, dat scholen helpt om hun pleinen groener te maken."

De nieuwe coalitie werkt samen met het waterschap aan de waterveiligheid. "Stel dat het nodig is om de dijken te versterken. Dan zijn er wellicht 'meekoppelkansen', zoals de dijkgraaf dat noemt. Denk aan de aanleg van een waterbergingssysteem in de nieuwe dijk. Uiteindelijk is het de bedoeling om deze aspecten te integreren in een plan voor klimaatadaptatie."

De wethouder kan nog niet beoordelen of Lelystad extra middelen nodig heeft. "Als uit de stresstest blijkt dat we voor grote opgaven staan die niet zijn te betalen uit de gereserveerde middelen, sluit ik niet uit dat we moeten aankloppen bij het Rijk. Maar dat verwacht ik niet."

Foto Siebe Swart Luchtfotografie / Hollandse Hoogte

'WE GAAN OP ZOEK NAAR KANSEN OM HET REGENWATER BETER OP TE VANGEN EN VAST TE HOUDEN'

Gert-Jan Krabbendam (Maastricht): 'Water houdt zich niet aan gemeentegrenzen'

Zuid-Limburg was de afgelopen tijd vaak in het nieuws vanwege wateroverlast en modderstromen. Waterschap Limburg wil voor 500 miljoen euro de wateroverlast in Limburg beperken. De helft van dat bedrag komt van het waterschap; de andere helft moet komen van gemeenten, boeren en inwoners.

"Water houdt zich niet aan gemeentegrenzen. Maastricht, gelegen op het onderste puntje van het plateau in het Maasdal, heeft een bijzondere positie. Daarom hebben wij de stresstest samen met het waterschap en buurgemeenten gedaan", zegt wethouder Gert-Jan Krabbendam (GroenLinks).

Aan maatregelen geen gebrek bij het nieuwe stadsbestuur. "We gaan nadrukkelijk op zoek naar kansen om het regenwater beter op te vangen en vast te houden. Meer groen, slootjes en vijvers, met name in de meer versteende delen van de stad." De nieuwe coalitie vraagt hierbij ook de medewerking van burgers en bedrijven. "We gaan onderzoeken of financiële prikkels haalbaar en nuttig zijn om hen te stimuleren hun regenpijp af te koppelen van de riolering en tuinen en parkeerterreinen te vergroenen."

Waterveiligheid is een andere opgave voor Maastricht. "De Maas is een regenrivier, we moeten in de toekomst rekening houden met een veel hogere afvoer." Samen met Eijsden-Margraten, het waterschap en de provincie heeft Maastricht een programma opgesteld om de waterstand te verlagen bij een hoogwatergolf van 4600 kub per seconde. Mogelijke maatregelen zijn verbreding van een deel van de Maas, aanleg van een geul buiten de stad of verdieping van de vaargeul. "Anders zouden we kademuuren van 1.80 meter moeten bouwen. Dat willen we niet. Maar het gaat wel om een investering van 280 miljoen euro. Daarom gaan we in gesprek over een rijksbijdrage."

Ed Anker (Zwolle): 'De stad moet een spons zijn'

De gemeente Zwolle heeft als één van de eerste gemeenten klimaatadaptatie – en daarmee water – verankerd in het beleid. Wethouder Ed Anker (ChristenUnie): "Het woord 'water' komt in het coalitieprogramma van Zwolle nauwelijks voor, omdat we het beleid uit de vorige periode gewoon voortzetten. Onze stad ligt in een deltagebied van drie rivieren. Klimaatadaptatie is bij ons een principe voor ruimtelijke ordening. Klimaatbestendig bouwen en inrichten van de openbare ruimte horen bij 'het nieuwe normaal'. We hebben de stresstest uitgevoerd en een natte-voetenkaart gemaakt. Op basis daarvan bereiden we ons zo goed mogelijk voor om wateroverlast te voorkomen. Bijvoorbeeld door waterdoorlatende straatstenen te gebruiken, maar ook door inwoners te stimuleren om in hun eigen tuin het water op te vangen. De stad zou een spons moeten zijn die het water opneemt en vertraagd laat weglopen of afvloeien. Dat is ook voor tijden van droogte van belang."

Het waterbewustzijn is volgens Anker de laatste jaren enorm gegroeid. "Er zijn prachtige initiatieven van inwoners. Aan de rand van de stad werken we samen met het waterschap aan het project Stadsdijken. De dijken worden over een lengte van 7,5 kilometer verbeterd. Wij zien dit project als een kans om in het gebied woningen en recreatiemogelijkheden te realiseren. Daar denken ook de bewoners over mee."

